

ВЕЋУ ЗА ПОСЛЕДИПЛОМСКЕ СТУДИЈЕ И МЕЂУНАРОДНУ САРАДЊУ УНИВЕРЗИТЕТА СИНГИДУНУМ

Одлуком Већа Департмана за последипломске студије и међународну сарадњу Универзитета Сингидунум бр. 1-997/2014 од 27.03.2014. године одређени смо у Комисију за оцену докторске дисертације кандидата ма **Маје Димић** под насловом "Анализа нивоа концентрације у банкарском сектору и у сектору осигурања у земљама централне и источне Европе", о чему подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Основни подаци о кандидату и докторској дисертацији

Ма Маја Димић (девојачко **Пауновић**) је рођена 20. јула 1986. године у Београду (Србија). Основно и средње образовање (Трећа београдска гимназија) стекла је у Београду. Дипломирала на Факултету за менаџмент Браћа Карић (Одсек за менаџмент) у Београду (просечна оцена током студија: 10, оцена на дипломском: 10), 2009. године. Магистарску тезу "Постојеће стање и развојне перспективе тржишта осигурања у Србији" одбранила је на Универзитету Сингидунум (Одсек: Пословна економија) у Београду (просечна оцена током студија: 10, оцена на одбрани мастер рада: 10), 2010. године.

Од 2011. године запослена је као асистент на Факултету за менаџмент у Сремским Карловцима. Води вежбе из предметима "Основе финансија", "Управљање финансијама", "Инжењерска економија", "Предузетништво", "Менаџмент малих и средњих предузећа" и "Иновације и предузетништво". Од фебруара 2013. године до маја 2014. године на *Cardiff University, London School of Commerce* у Београду држала је наставу на предметима "Managerial and business economics" на основним студијама и "Financial analysis and management" на мастер студијама.

Коаутор је на четири монографије и на једном практикуму (намењеном студентима Факултета за менаџмент у Сремским Карловцима), објавила је више од двадесет радова у научним часописима и учествовала са радовима на више научних скупова у земљи и иностранству:

- Пауновић С., Димић М. (2014), *Економски развој централне и источне Европе у условима кризе*, Пословна економија, Бр.2, стр. 97-114 M51
- Барјактаровић Л., Пауновић М. (2014), *Тестирање отпорности на стрес у банкарском сектору и Базелски споразуми*, Финансије, Вол. 1-6/2013, стр. 141-161 M53
- Барјактаровић Л., Димић М., Јечменица Д. (2014), *Assessment of the interest rates in the Serbian banking sector*, Central bank of Montenegro, *Journal of Central Banking Theory and Practice*, Вол.3 Но.2, стр. 21-35 M24
- Барјактаровић Л., Филиповић С., Димић М. (2013), *Concentration level of the banking industry in CEE countries*, *Industrija*, Вол.41, Бр. 3, стр. M24

39-54

- Барјактаровић Л., Пауновић М., Јечменица Д. (2013), *Development of the banking sector in CEE countries – Comparative analysis*, Central bank of Montenegro, Journal of Central Banking Theory and Practice, Вол.2 Бр.1, стр. 93-114 M24
- Барјактаровић Л., Јечменица Д., Пауновић М. (2013), *Business analysis of open investment funds in Serbia*, Annals of faculty engineering Hunedoara- International Journal of Engineering, Вол. 11, Бр. 4, стр. 39-46 M24
- Пауновић С., Пауновић М. (2013), *Financing alternatives for Serbian SMEs*, Valahian Journal of Economic Studies, An International Review of Theories and Applied Studies in Performance Management, Les Annales de l'Université Valahia de Targoviste, Вол. 3 (17), Бр. 2/2012, стр.87-92 M24
- Пауновић М., Момчиловић О., Станисављевић Н., (2013), *Менаџмент осигуравајућих компанија у условима рецесије (студија случаја: Тржиште Републике Србије)*, Висока струковна школа за предузетништво, Београд (монографија) M44
- Барјактаровић Л., Јечменица Д., Пауновић М. (2013), *Ratio analysis of actual business performance of open investment funds in Serbia*, Serbian Journal of Management, Вол. 8 (1), стр. 79-93 M51
- Барјактаровић Л., Димић М., Јечменица Д. (2013), *Стрес тест у функцији процене ризика у банкарском сектору земаља југоисточне Европе*, Банкарство, Вол. 5, стр. 30-53 M52
- Димић М., Боршош А. (2013), *The economic sustainability of public service in Serbia*, У Зборнику: Дигиталне медијске технологије и друштвено-образовне промене 3, Филозофски Факултет у Новом Саду M14
- Пауновић М., Барјактаровић Л., Кличек Т. (2012), *TV signal digitalization in Serbia in terms of macroeconomic and social factors – the first wave of the world economic crisis*, У Knowledge, Education, Media 2 M14
- Барјактаровић Л., Јечменица Д., Пауновић М. (2012), *Risk management in Serbian banks and insurance companies*, Annals of faculty engineering Hunedoara- International Journal of Engineering, Вол. 10, Бр. 2, стр.71-76 M24
- Барјактаровић Л., Пауновић М. (2012), *Компаративна анализа банкарског сектора земаља централне и источне Европе са освртом на Србију*, Анали Економског факултета у Суботици, Вол. 48, Бр. 28, стр. 39-46 M51
- Грубишић З., Пауновић М. (2012), *Утицај макроекономских и социјалних фактора на развој банкарског сектора земаља централне и источне Европе у условима рецесије*, Финансије, Бр. 1-6/2011, стр. 200-218 M52
- Пауновић М., Булатовић Љ. Љ., Кадарјан Д. (2012), *Утицај светске економске кризе на процес дигитализације медија у Србији*, Култура, Вол. 135, стр. 233-250 M52
- Пауновић С., Пауновић М. (2012), *Financing entrepreneurship in times* M33

- of crisis – case of Serbia*, 12. међународни симпозијум Symorg 2012, Златибор, стр. 652- 658
- Баић О., Пауновић М. (2012), *Критички осврт на савремени ММФ*, 10. међународна научно-стручна конференција На путу ка добу знања М33
  - Пауновић М., Кадарјан Д., Буквић Б. (2012), *Процес транзиције дигитализације медија у Србији*, 4. интернационална конференција: Техника и информатика у образовању, Чачак, Зборник радова: Техника и информатика у образовању, Вол. 2, стр.779-785 М33
  - Барјактаровић Л., Јечменица Д., Пауновић М. (2012), *Рацио анализа актуелних перформанси пословања инвестиционих фондова у Србији*, 8. мајска конференција о стратегијском менаџменту, Бор, стр. 332-342 М33
  - Барјактаровић Л., Пауновић М. (2011), *Banking sector in CEE countries and world economic crisis*, Valahian Journal of Economic Studies, Les Annales de l'Université Valahia de Targoviste, Вол. 2 (16), Бр. 4, стр.75-82 М24
  - Пауновић С., Пауновић М. (2011), *Предузетничко образовање – фактор развоја људских ресурса у Србији*, Знање као производ културе учења, Факултет за менаџмент, Нови Сад, стр. 401-414 М44
  - Николић Д., Кадарјан Д., Пауновић М. (2011), *Анализа трошкова производње у млекарској индустрији Војводине*, 7. мајска конференција о стратегијском менаџменту, 2011, Зајечар, стр. 187-194 М33
  - Кадарјан Д., Пауновић М. (2011), *Тенденције развоја српске аутомобилске индустрије*, 9. међународна научно-стручна конференција На путу ка добу знања М33
  - Јеремић Љ., Пауновић М. (2011), *Компаративна анализа тржишта осигурања у Европској унији, Србији и државама у региону*, Сингидунум ревија, Вол. 8, Бр. 1, стр.17-26 М53

Докторска дисертација кандидата **ма Маје Димић** урађена је на укупно **265** страна са додатних **19** страна литературе и **24** стране осталих прилога.

Списак коришћене литературе обухвата **163** јединице које чине књиге, студије, чланци и реферати док су посебно наведене интернет адресе (**29**). Од укупно коришћене литературе, **87** јединица односно више од 50% коришћене литературе је на енглеском језику, док **76** јединица чине радови српских аутора. Уз основни текст, дисертација садржи и **86** табела, **66** графикана и **8** приказа које допуњавају презентирану анализу чији је списак представљен у прилогу рада.

2. Предмет и циљ истраживања

Предмет докторске дисертације је анализа нивоа концентрације у банкарском сектору и у сектору осигурања у одабраним земљама централне и источне Европе.

У докторској дисертацији је спроведено истраживање *теоријског и емпиријског карактера* уз коришћење савремених техника методологије научно истраживачког рада. У *теоријском* смислу, елаборирани су основни појмови, термини и

дефиниције и дат упоредан приказ теоријских сазнања о проблематици концентрације у банкарском сектору и у сектору осигурања. Сазнања о значају нивоа концентрације у банкарском сектору и у сектору осигурања у анализираним земљама у региону базирани су се на научним постулатима, судовима и закључцима на основу којих су анализирани сви ставови о предмету истраживања. *Емпиријска анализа* је поткрепљена статистичким калкулацијама аутора као и актуелним истраживањима: приказима глобално признатих институција, односно сазнањима бројних аутора који су у својим радовима анализирали проблематику која је предмет докторске дисертације.

Операционално одређење предмета:

- *Чиниоци садржаја предмета истраживања* – Фокус докторске дисертације је било утврђивање нивоа концентрације у банкарском сектору и у сектору осигурања у региону централне и источне Европе.
- *Временско одређивање предмета истраживања* – Истраживање обухвата анализу великог броја теоријских и емпиријских приказа, почев од научно-истраживачких радова у овој области који датирају из друге половине XX века, све до савремених анализа које поткрепљују предмет истраживања. Емпиријска анализа предмета истраживања докторске дисертације обухвата раздобље од шест година, од 2007. до 2012. године.
- *Просторно одређивање предмета истраживања* – У истраживању су анализирани тржишне структуре и степен концентрације у банкарском сектору и у сектору осигурања у одабраним земаља централне и источне Европе (Албанија, Босна и Херцеговина, Бугарска, Македонија, Румунија, Србија, Хрватска и Црна Гора).
- *Дисциплинарно одређивање предмета истраживања* – Спроведено истраживање има мултидисциплинарни карактер, јер су анализирани економски (микроекономски и макроекономски), социјални и финансијски фактори који утичу на формирање тржишних структура у секторима банкарства и осигурања.

Научни циљ се огледа у научној дескрипцији како теоријске тако и емпиријске анализе нивоа концентрације у банкарском сектору и у сектору осигурања. У теоријском смислу научни циљ се заснива на анализи савремених теорија концентрације, док у емпиријском смислу рад, својом анализом банкарског сектора и сектора осигурања, истражује и разматра комплексну проблематику концентрације у анализираним земљама централне и источне Европе употребом већег броја индикатора концентрације.

Са аспекта друштвеног циља, истраживање:

- приказује економски и социјални амбијент у одабраним земљама централне и источне Европе и испитује утицај светске економске кризе на ове земље;
- дефинише тренутну позицију и предвиђа могућности развоја банкарског сектора и сектора осигурања у анализираним земљама централне и источне Европе;

- дефинише тренутну позицију и предвиђа могућности развоја банкарског тржишта и тржишта осигурања у анализираном региону применом упоредне анализе;
- приказује компаративну анализу нивоа концентрације у банкарском сектору и у сектору осигурања у анализираним земљама централне и источне Европе;
- кроз анализу више индикатора концентрације даје јаснију слику о нивоу концентрације у два анализирана сектора и истовремено омогућава сагледавање трендова концентрације у будућем периоду;
- пружа подршку референтним институцијама и регулаторним телима у земаљама централне и источне Европе у процесу проналажења адекватних решења у борби против непожељних тржишних структура у овим секторима.

3. Основне хипотезе истраживања

У истраживању се полази од генералне хипотезе да у *региону централне и источне Европе постоји висок ниво концентрације у банкарском сектору и у сектору осигурања*. Поред генералне хипотетичке тврдње операционализоване су и следеће посебне хипотезе:

- *Банкарски сектор и сектор осигурања значајно утичу на развој финансијског и економског система.*

Индикатори: животни стандард становништва (брutto домаћи производ по глави становника), билансна сума (актива), кредитни и депозитни потенцијал банкарског сектора, ниво остварених премија осигурања, пенетрација и густина осигурања.

- *Власничка трансформација праћена растућим учешћем страног власништва у банкарском сектору и у сектору осигурања у анализираним земљама утицала је на прекомпоновање тржишне структуре као и на раст његовог учешћа у укупном капиталу (билансној суми) и премији осигурања.*

Индикатори: мерцери и аквизиције у банкарском сектору и сектору осигурања, учесници на банкарском тржишту и тржишту осигурања (бројчано/власнички), критеријуми развијености банкарског сектора (укупна билансна сума/капитал) и сектора осигурања (укупна премија осигурања/капитал).

- *Постоје значајне разлике у степену корелираности између појединих анализираних индикатора концентрације у банкарском сектору и у сектору осигурања у одабраним земљама централне и источне Европе.*

Индикатори: коефицијенти корелације: тржишно учешће четири највеће компаније ЦР4, Херфиндал Хиршманов индекс ХХИ, Џини коефицијент Г, коефицијент ентропије Е, релативна вредност ентропије РЕ на основу критеријума развијености у банкарском сектору (укупна остварена билансна сума) и сектору осигурања (укупна премија осигурања) код анализиране групе земаља у региону.

- *У анализираним земљама централне и источне Европе, ниво концентрације у банкарском сектору и у сектору осигурања је слабо корелиран са нивоом економске развијености.*

Индикатори: коефицијенти корелације: тржишно учешће четири највеће компаније ЦР4, Херфиндал Хиршманов индекс ХХИ, Цини коефицијент Г, коефицијент ентропије Е, релативна вредност ентропије РЕ, бруто домаћи производ по глави становника, на основу критеријума развијености у банкарском сектору (укупна остварена билансна сума) и сектору осигурања (укупна премија осигурања) код анализиране групе земаља у региону.

4. Методе истраживања

Полазећи од предмета, постављеног циља и хипотеза у раду, одабране су научне методе које су својом комбинацијом чиниле методiku рада. Узимајући у обзир специфичности проучаваног предмета истраживања, а у циљу задовољења основних методолошких захтева (објективност, поузданост, општост и систематичност) у истраживању су коришћене следеће научне методе:

- *Основне методе*: метода анализе и синтезе, метода дескрипције и метода компарације;
- *Опште научне методе*: историјско компаративна метода, статистичка метода, хипотетичко-дедуктивна метода;
- *Методе прикупљања података*: метода посматрања, метода анализе садржаја докумената;
- *Посебне научне методе*: метода структурализације, дијалектички метод.

5. Садржај истраживања

Докторска дисертација поред увода, закључка и приказа литературе, обухвата шест поглавља.

Уводни део се базира на анализи предмета истраживања, његовом значају и актуелности, дефинисању циљева, утврђивању хипотеза (генерална и посебне), дефинисању методе истраживања и кратком опису структуре рада.

У *првом делу* рада „Учесници у финансијском систему” фокус је био на карактеристикама и основним обележјима финансијског тржишта. У циљу указивања на сличности и на разлике институционалних инвеститора на финансијском тржишту посебно су анализиране банке и осигуравајуће компаније, које су предмет истраживања докторске дисертације.

Други део рада „Макроекономски индикатори у земљама централне и источне Европе у условима кризе” даје приказ анализе макроекономских и социјалних фактора у земљама централне и источне Европе. Прво је анализиран привредни раст и ниво страних директних инвестиција, а затим и спољнотрговинска сарадња као и ниво незапослености у одабраним земаљама у региону.

Трећи део рада „Пословање банака и осигуравајућих компанија у земљама централне и источне Европе” базира се на приказу дешавања у банкарском сектору и у сектору осигурања на финансијском тржишту земаља у региону. Трећи

део докторске дисертације је подељен у два сегмента. Прво је урађена компаративна анализа банкарског сектора у земљама централне и источне Европе према следећим критеријума: билансна сума и структура активе, кредитни потенцијал, структура пасиве, депозитни потенцијал, а затим и упоредна анализа тржишта осигурања у региону на основу показатеља развијености: укупна остварена премија осигурања, структура осигурања (животно и неживотно осигурање), пенетрација и густина осигурања.

У четвртном делу рада „Показатељи тржишне концентрације” је дат теоријски приказ најчешће коришћених коефицијената концентрације у банкарском сектору и у сектору осигурања, као што су: радио концентрације (CR), Херфиндал-Хиршманов индекс (HHI), показатељ ентропије (E), показатељ релативне ентропије (RE), Лоренцова крива и Цини коефицијент (G).

Пети део рада „Фактори јачања тржишне моћи у банкарском сектору и у сектору осигурања” приказује процес трансформације власништва у банкарском сектору и у сектору осигурања у анализираним земљама централне и источне Европе. Додатно, у овом поглављу је представљена структура власничког капитала (активе или премије осигурања) као и број учесника у банкарском сектору и у сектору осигурања у посматраном временском раздобљу.

Шести део „Емпиријска анализа нивоа концентрације у банкарском сектору и у сектору осигурања у земљама централне и источне Европе” обухвата статистичку и квалитативну анализу нивоа концентрације у банкарском сектору и сектору осигурања у одабраним земљама централне и источне Европе на основу више индикатора концентрације.

На самом крају, дати су закључна разматрања, списак коришћене литературе и прилози.

6. Остварени резултати и допринос истраживања

Имајући у виду наведени предмет дисертације, *резултати истраживања* на примеру анализираних земаља централне и источне Европе су показали да:

- банкарски сектор и сектор осигурања значајно утичу на развој финансијског и економског система;
- анализу нивоа концентрације у банкарском сектору и у сектору осигурања морамо да базирамо на интегралном сагледавању више индикатора концентрације истовремено што обезбеђује објективнију слику тренутног стања и указује на будуће трендове нивоа концентрације;
- банкарски сектор и сектор осигурања су у просеку високо концентрисани (према индикатору CR4), средње концентрисани (према индексу HHI), са високим степеном неравномерности расподеле тржишних учешћа између појединих учесника (када је реч о коефицијенту G), односно у зони релативне равномерности и једнакости пословних субјеката (према коефицијенту RE).

- просечан ниво концентрације и неједнакости у два сектора у анализираном региону стагнира у посматраном временском периоду.
- власничка трансформација праћена растућим трендом страног власништва је утицала на степен концентрације у банкарском сектору и у сектору осигурања.

Научни допринос докторске дисертације огледа се у анализи обимног научног и стручног материјала прикупљеног у домаћој и иностраној литератури, као и у извођењу релевантних закључака о предмету истраживања. Посебан научни допринос докторске дисертације се огледа у спроведеној компаративној анализи нивоа концентрације у банкарском сектору и у сектору осигурања у земљама централне и источне Европе.

Досада спроведена научна и емпиријска истраживања нивоа концентрације банкарског сектора и сектора осигурања која су релевантна за предмет дисертације углавном су усмерена на поједине земље региона централне и источне Европе и њихово поређење са развијеним земљама чланицама Европске уније. Поред тога, у анализи нивоа концентрације банкарског сектора и сектора осигурања углавном се користе појединачни индикатори концентрације.

Научни допринос докторске дисертације се базира на приказу резултата упоредне анализе нивоа концентрације у банкарском сектору и у сектору осигурања у земљама централне и источне Европе (Србија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Црна Гора, Македонија, Румунија, Бугарска и Албанија), применом више индикатора концентрације истовремено. Додатни допринос дисертације се огледа у паралелној анализи нивоа концентрације у два кључна сектора финансијског система, банкарском сектору и у сектору осигурања у земљама централне и источне Европе.

Друштвени допринос дисертације се огледа у могућности широке примене предложеног методолошког инструментаријума и коришћења конкретних резултата истраживања, како у научним круговима тако и као подршка референтним институцијама и регулаторним телима у земљама централне и источне Европе у процесу проналажења адекватних решења у борби против непожељних тржишних структура у овим секторима.

7. Мишљење Комисије о докторској дисертацији

Докторска дисертација кандидата ма Маје Димић је урађена према раније одобреној пријави. У потпуности је остварен план истраживања, који је кандидат поставио, применом постојећих научних и стручних знања из предметне области. Дисертација је самосталан научно-истраживачки рад кандидата. Показана је веома изражена способност за оригинални приступ у анализи посматраних појава које су предмет дисертације.

Структура рада је веома добро постављена и омогућила је кандидату да оствари истраживачке намере. Кандидат је веома квалитетно успео да докаже основне хипотезе од којих се пошло у раду, као и да пружи релевантне одговоре на постављене циљеве рада, што је један од главних доприноса науци поред истраживачког дела рада. У значајној мери је заступљен критички приступ, а коришћена методологија обезбедила је уочавање и анализу савремених тенденција у области економије и финансија, посебно у области банкарства и осигурања.

Дисертација је први свеобухватни научни рад из области анализе новоа концентрације у банкарском сектору и у сектору осигурања у земљама централне и источне Европе и представља специфичан допринос проучавању ове области и у међународним размерама. Као таква, требало би да има изузетан утицај на обogaћивање истраживања као и укупне литературе из ове области како у нашој земљи тако и у земљама у региону централне и источне Европе.

Полазећи од напред наведеног, предлагемо Већу Департмана за последипломске студије и међународну сарадњу и Сенату Универзитета Сингидунум да прихвати докторску дисертацију кандидата **ма Маје Димић** под насловом „Анализа нивоа концентрације у банкарском сектору и у сектору осигурања у земљама централне и источне Европе“ и одобри њену јавну одбрану.

У Београду,
21.05.2015.

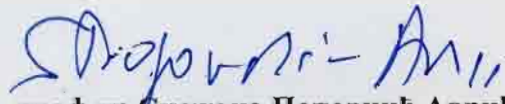
Чланови Комисије:

1. проф. др **Лидија Барјактаровић**,

2. проф. др **Мирољуб Хаџић**,

3. проф. др **Снежана Поповчић Аврић**,